

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Door de tijd heen

2p 1. Geef een definitie van de volgende begrippen:

- 1 Carpe diem
- 2 Moedernegotie (Oostzeehandel)
- 3 Rationalisme
- 4 Feminisme

2p 2. Je ziet hier zes historische gebeurtenissen in willekeurige volgorde staan. Zet ze in de juiste chronologische volgorde. Begin met de gebeurtenis het langst geleden.

Noteer alleen de cijfers.

- 1 In Amsterdam opent het gebouw Felix Meritis (gelukkig door verdiensten) in Amsterdam waar wetenschappelijke experimenten voor publiek vrij toegankelijk zijn bij te wonen.
- 2 De familie Tripp uit Amsterdam wordt rijk in de wapenhandel, met ijzer uit Zweden, laat een stadspaleis bouwen aan de Kloveniersburgwal
- 3 De Helmondse textielabrikant Piet de Wit laat park met daarin een villa aanleggen van waaruit hij over de Brabantse stad uit kan kijken.
- 4 De Florentijnse (uit de stad Florence, Italië) bankier Cosimo de Medici laat een stadspaleis bouwen geïnspireerd op de bouwstijl van de Romeinen en met toepassingen van nieuwe bouwkundige technieken.
- 5 In Leiden wordt de eerste protestantse kerk van Nederland gebouwd.
- 6 Lodewijk XIV laat een jachtslot in Versailles uitbreiden en legt er een park van symmetrische tuinen bij aan.

3p 3. Je ziet hier drie stellingen. Geef bij iedere stelling aan of deze **Juist** is of **Onjuist**. Als de stelling **Onjuist** is, leg je antwoord dan uit.

- 1 Willem van Oranje was fel voorstander van het protestantse geloof.
- 2 Uit het feit dat Lodewijk XVI in mei 1789 de Staten-Generaal bijeenriep om over nieuwe belastingwetten te stemmen, blijkt zijn democratische inslag.
- 3 Handwerkers vormden begin negentiende eeuw bendes die inbraken in fabrieken en machines kapotmaakten.

Vroegmoderne Tijd

4 t/m 6 TV5

Gebruik bron 1

In de zestiende eeuw vonden in Europa belangrijke religieuze ontwikkelingen plaats.

3p 4. Noem de belangrijkste religieuze ontwikkeling in Europa in de zestiende eeuw en leg uit dat dit document daarop een reactie is.

Gebruik bron 2

Beide kunstwerken hebben hetzelfde onderwerp. Kunstwerk A stamt uit de Middeleeuwen, kunstwerk B uit de Renaissance.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

2p **5.** Noem twee kenmerken van kunstwerk B die aantonen dat het uit de Renaissance afkomstig is.

In 1566 vond de Beeldenstorm plaats. Willem van Oranje was op dat moment medeverantwoordelijk voor het bestuur in Antwerpen. Hij nam de volgende maatregelen om de orde te herstellen:

- 1 Hij liet enkele beeldenstormers ophangen.
- 2 Hij sprak met calvinisten en lutheranen af dat zij op enkele plaatsen in de stad hun godsdienst ongehinderd mochten uitoefenen.

4p **6.** Licht de maatregelen toe door:

- per maatregel aan te geven waardoor deze bijdroeg aan het herstellen van de orde en daarna
- uit te leggen welk godsdienstig uitgangspunt Willem van Oranje nastreefde met deze maatregelen.

7 t/m 9 TV 6

Gebruik bron 3

Galileo Galilei (1564 – 1642) is in de zeventiende eeuw verwickeld in een debat met ene heer Sarsi.

3p **7.** Leg uit

- Op welke wijze wetenschappelijke kennis volgens Sarsi tot stand komt, èn
- Dat de opvatting van Galilei daarover past in het gangbare beeld van de 17e eeuw.

In 1667 tekende de Republiek de Vrede van Breda met Engeland. Het Nederlandse Nieuw-Amsterdam (nu New York) werd overgedragen aan Engeland. In ruil daarvoor kreeg de Republiek Suriname en enkele forten aan de Afrikaanse Westkust. In de Republiek was men tevreden met deze ruil.

2p **8** Verklaar deze tevredenheid.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Hieronder volgen enkele gegevens over Louis de Geer (1587-1652):

- Op jonge leeftijd verhuist de protestantse Louis met zijn familie van de Zuidelijke Nederlanden die onder Spaans beheer zijn, naar de Republiek.
- In 1615 gaat Louis de Geer met zijn zwager, de wapenfabrikant Trip, naar Amsterdam en sluit een overeenkomst met een Zweedse handelsmaatschappij, waardoor hij kan beschikken over koper en ijzer uit Zweden.
- Tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) leent De Geer grote bedragen aan de protestantse koning van Zweden die hem allerlei gunsten verleent.
- In Zweden bouwt De Geer een wapennijverheid op, hij laat daar kanonnen vervaardigen die vervolgens verscheept worden naar Amsterdam. Daar verkoopt De Geer ze op de stapelmarkt.
- Bij zijn overlijden laat De Geer een vermogen van 1,5 miljoen gulden (= nu ongeveer 150 miljoen euro) en een huis aan de Keizersgracht in Amsterdam na.

Uit deze gegevens kun je twee conclusies trekken:

- 1 In het leven van Louis de Geer komt de bijzondere positie van de Republiek aan het eind van de zestiende en begin zeventiende eeuw naar voren.
- 2 De levensloop van Louis de Geer illustreert een structurele verandering die plaatsvindt in deze tijd.

4p **9** Ondersteun beide conclusies door:

- met een gegeven uit het leven van De Geer uit te leggen dat in zijn levensloop de bijzondere positie van de Republiek in de zeventiende eeuw naar voren komt en
- een structurele verandering in de tijd van De Geer te noemen en aan te geven op welke wijze deze verandering in de levensloop van De Geer naar voren komt.

10 t/m 12 TV7

Gebruik bron 4.

De abolitionisten hebben Jacobus Capitein niet als voorbeeld gebruikt.

2p **10** Geef hiervoor de verklaring.

Gebruik bron 5.

Aan de hand van deze bron kun je concluderen dat in 1798 de bestuurders in Brabant beïnvloed zijn door het gedachtegoed van de democratische revoluties.

2p **11** Leg dit uit.

Gebruik bron 6.

Uit deze bron kun je twee conclusies trekken:

- 1 Maria Stewart lijkt in deze bron geïnspireerd door de Verlichting.
- 2 Maria Stewart is gematigd in haar opvattingen.

2p **12** Toon de juistheid van beide conclusies aan.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Moderne Tijd

13 t/m 15 TV 8

Gebruik bron 7

Vanaf ongeveer 1800 vond in Europa de industriële revolutie plaats die leidde tot een industriële samenleving.

3p **13** Geef aan dat deze bron:

- Een aanwijzing bevat voor het ontstaan van een industriële samenleving
- Bijdroeg aan de discussie over de sociale kwestie, en
- Bijdroeg aan het ontstaan van emancipatiebewegingen.

2p **14.** Leg het verband uit tussen het moderne imperialisme en het industrialisatieproces in de negentiende eeuw.

Gebruik bron 8

Stel: je doet onderzoek naar politiek-maatschappelijke stromingen die in de negentiende eeuw zijn ontstaan. Je stuit daarbij op deze bron.

2p **15.** Leg uit bij welke politiek-maatschappelijke stroming uit de negentiende eeuw dit een geschikt voorbeeld is.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Bronnen

Bron 1:

Fragment uit de *'Prima Summa'* (eerste opsomming) een document uit 1539 bij de oprichting van de Jezuïetenorde:

Alle leden van de orde moeten weten en dagelijks in gedachten houden, niet alleen wanneer zij voor het eerst hun geloof belijden, maar zo lang als zij leven, dat deze hele Orde en ieder lid afzonderlijk soldaten van God zijn onder trouwe gehoorzaamheid aan onze allerheiligste heer Paulus III en zijn opvolgers; zij staan dus onder het bevel van de Plaatsvervanger van Christus en zijn goddelijke macht, niet alleen met een verplichting jegens hem die al voor alle geestelijken geldt, maar ook gebonden door de band van een gelofte dat wij wat Zijne Heiligheid ook maar beveelt met het oog op de redding van zielen en de verkondiging van het geloof onmiddellijk moeten uitvoeren, zonder enige uitvlucht of verontschuldiging, zover het in ons vermogen ligt, of het nu om de Turken of de Nieuwe Wereld of de Lutheranen of om anderen gaat, of ze nu ongelovig of trouw aan het geloof zijn.

Bron 2:

A

Maria met kindeke Jezus.
Beeld van eikenhout uit de periode 1150
– 1200 afkomstig uit de Auvergne
(Frankrijk)

B

Schilderij Madonna (Maria) met kind.
Gemaakt door de Italiaanse schilder
Raphaël, 1508

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Bron 3

Galileo Galilei (1564-1642) reageert in deze brief op eerdere uitspraken van Sarsi:

Maar het is nieuws voor mij dat iemand werkelijk het getuigenis van schrijvers voor zou laten gaan op wat eigen ervaring hem laat zien. Nog meer getuigen aanvoeren dient geen enkel doel, Sarsi, want wij hebben nooit ontkend dat zulke dingen geschreven en geloofd zijn (...) Jij neemt jouw standpunt in op het gezag van vele dichters tegen onze experimenten. Ik antwoord dat als die dichters aanwezig konden zijn bij onze experimenten, zij hun inzichten zouden veranderen en zonder schande zouden zij (...) zelfs kunnen toegeven dat zij het bij het verkeerde eind hebben gehad (...) Ik kan alleen maar verbijsterd zijn als Sarsi zou blijven proberen iets te bewijzen door middel van getuigen wat ik voor mijzelf op ieder moment kan zien door middel van een experiment.

Bron 4

Jacobus Capitein (1717-1747) wordt op 8-jarige leeftijd als slaaf verkocht. Hij krijgt de kans theologie te studeren en wordt de eerste zwarte predikant. In zijn proefschrift verwerpt hij de idealen van de Verlichting met Bijbelse argumenten:

Onderschrift Jacobus Elisa Joannes Capitein, Afrikaanse Moor, beroepen predikant aan het kasteel St. George op D'Elmina. Aanschouwer, zie deze Moor! Zijn vel is zwart, maar wit zijn ziel, daar Jezus zelf als Priester voor hem bidt, Hij gaat Geloof, en Hoop, en Liefde aan Moren leren, Opdat zij, witgemaakt met hem het Lam steeds eeren.

Toelichting "Moor" betekent hier een zwarte Afrikaan, met "het Lam" wordt Jezus bedoeld.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Bron 5

In maart 1798 ontvangt het bestuur in Brabant een lijst met handtekeningen van verschillende Brabantse bestuurders die ten overstaan van burgers de volgende eed hebben afgelegd:

Ik verklaar een onveranderlijke afkeer te hebben tegen het stadhouderschap, de aristocratie en de regeringloosheid.

Bron 6

Maria Stewart is een Amerikaanse abolitioniste. In 1832 schrijft ze:

En zullen Afrika's zonen nog langer zwijgen? Ik zal je zeker niet aanraden om te doden, brand te stichten of te verwoesten. Maar ik raad je wel aan je talenten te verbeteren, laat ze niet in de aarde begraven liggen. Laat de kracht van je verstand zien. Bewijs de wereld dat, hoewel jullie huid zo zwart is als de nacht, jullie harten puur zijn en jullie zielen wit.

Bron 7

In 1828 publiceerde de Britse journalist John Brown het boek 'A Memoir of Robert Blincoe'. Als vierjarig jongetje kwam Blincoe in 1796 in een weeshuis in Londen terecht, van waaruit hij in 1799 tewerkgesteld werd in een kousenweverij. Uiteindelijk kreeg Blincoe het in 1817 voor elkaar een eigen kleine katoenspinnerij op te zetten. Aan Brown vertelde Blincoe in 1822 onder meer het volgende voorval.

Een meisje genaamd Mary Richards, die men opvallend knap vond toen ze het weeshuis verliet en die nog maar net tien jaar oud was, bediende een voorspinnmachine, waaronder op ongeveer een voet vanaf de grond zich een horizontale drijf-as bevond, waarmee de onderdelen daarboven werden rondgedraaid. Het gebeurde op een avond dat haar schort door de drijf-as werd gegrepen. In een oogwenk werd het arme meisje door een onweerstaanbare kracht weggetrokken en op de grond gesmakt. Ze slaakte de meest hartverscheurende kreten! Blincoe rende naar haar toe, een geëmotioneerde en hulpeloze toeschouwer van een gruwelijk schouwspel. Hij zag rond en rond gedraaid worden met de drijf-as – hij hoorde de botten van haar armen, benen, dijen etc. de een na de ander in stukken breken, schijnbaar tot kleine gruzels versplinterd, naarmate de machine haar ronddraaide en haar lichaam steeds verder in het mechaniek trok, spatte haar bloed over de machine en stroomde het op de grond, haar hoofd leek verpletterd – uiteindelijk kwam haar verminkte lichaam zo vast te zitten, tussen de drijfassen en de grond, dat vanwege het lage waterpeil en de van de machine losgeraakte raderen, dit de centrale drijf-as stopte. Toen ze was losgemaakt, bleek elk bot gebroken – haar hoofd vreselijk platgedrukt. Ze werd geheel levenloos afgevoerd.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Bron 8

Een uitspraak van de Italiaanse staatsman Camilo di Cavour uit 1846.

Daarom, als we zo vurig streven naar de emancipatie van Italië – als we verklaren dat met het oog op dit grote vraagstuk alle onbelangrijke kwesties die ons verdeeld houden het zwijgen moet worden opgelegd – het is niet alleen dat we ons land roemrijk en machtig mogen zien, maar dat boven alles wij haar in intelligentie en morele ontwikkeling mogen verheffen tot het niveau van de meest beschaafde volkeren.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Correctievoorschrift

Opgave 1 max 2 punten

1= Letterlijk: pluk de dag / uitgangspunt van de Renaissance dat het leven op aarde niet slechte een voorbereiding op het hiernamaals was, maar ook geleefd werd op van te genieten.

2= Handel van Nederlandse kooplieden vanaf de vijftiende eeuw in bulkgoederen (hout / graan / ijzer) in het Oostzeegebied dat de basis voor de latere rijkdom van de Republiek legde.

3= Het gebruik maken van het menselijk verstand.

4= emancipatiebeweging die ontstond in de 19e eeuw die streefde naar een gelijkwaardige positie van de vrouw

4 goed = 2p / 3 goed = 1p / <3 goed = 0p

Opgave 2 max 2 punten

De juiste volgorde is: 4-5-2-6-1-3

Als er bij het weghalen van één foutief geplaatst cijfer voor de rest een goede reeks ontstaat → 1 punt

Opgave 3 max 3 punten

1 = **O**, want Willem van Oranje vond dat mensen zelf mochten beslissen of ze katholiek of protestants waren.

2= **O**, want Lodewijk XVI wist dat de eerste en tweede stand een meerderheid in de Staten-Generaal hadden en zo de invloed van het volk konden negeren.

3=**J** (dit gebeurde in Engeland en deze bendes noemden zich de Ludieten, naar de verzonnen Captain Ludd)

Opgave 4 max 3 punten

- De belangrijkste religieuze ontwikkeling in Europa in de zestiende eeuw is de splitsing van de christelijke kerk / reformatie / ontstaan protestantse geloof. (1p)
- Dit document is daar een (katholieke) reactie op, omdat er wordt gesproken over een nieuwe orde die gehoorzaam is aan de paus en strijdt tegen aanhangers van Luther (2p)

Opgave 5 max 2 punten

Bij afbeelding B zie je (twee van) de volgende kenmerken die wijzen op de Renaissance:

- De verhoudingen van het lichaam kloppen
- De uitdrukking van de personen is menselijk / realistisch

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

- De werking van het perspectief (diepte) klopt (te zien aan de wijze waarop het kind op schoot zit)
- Op de achtergrond is een landschap zichtbaar

Per juist kenmerk 1 scorepunt

Opgave 6 max 4 punten

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door enkele beeldenstormers op te laten hangen stelde Willem van Oranje een afschrikwekkend voorbeeld aan toekomstige ordeverstoorders / stelde Willem van Oranje de katholieken tevreden (waardoor meer onrust werd voorkomen)¹
- Door calvinisten en lutheranen plaatsen te geven om hun godsdienst ongehinderd uit te oefenen, nam Willem van Oranje een oorzaak van de onrust / van de Beeldenstorm weg¹
- Willem van Oranje zorgde met de maatregelen dat katholieken en protestanten ieder hun geloof konden uitoefenen waarmee hij zijn uitgangspunt van gelijkberechtiging voor protestanten en katholieken nastreefde ²

Opgave 7 max 4 punten

- Sarsi beweert dat kennis ontstaat door eerdere schrijvers / oude boeken te raadplegen (1p)
- Galilei brengt daar tegenin dat kennis voortkomt uit het doen van eigen experimenten / empirisme / waarneming (1p)
- Dat past bij de wetenschappelijke revolutie van de zeventiende eeuw (1p)

Opgave 8 max 2 punten

Uit het antwoord moet blijken dat deze tevredenheid is te verklaren doordat de trans-Atlantische slavenhandel / de driehoekshandel veel geld zou opleveren voor de Republiek. De forten in Afrika zouden slaven kunnen leveren die verscheept konden worden naar Suriname waar zij konden werken op plantages (New York had geen functie in de driehoekshandel).

Opgave 9 max 4 punten

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De Geer gaat met Zweden handelscontacten overzee aan, waardoor hij toegang krijgt tot allerlei grondstoffen ¹
- wat past bij de bijzondere positie van de Republiek in economisch opzicht door de vele overzeese handelscontacten / de grote Amsterdamse stapelmarkt ¹
- Het begin van een wereldeconomie (met wereldwijde handelscontacten) / het handelskapitalisme zorgde in deze tijd voor een structurele verandering op economisch gebied ¹

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

• wat in de levensloop van De Geer naar voren komt in zijn internationale handelscontacten met Zweden / zijn optreden als internationaal handelaar op de stapelmarkt 1

Opgave 10 max 2 punten

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De abolitionisten zullen hem niet als voorbeeld gebruikt hebben, omdat zijn leven niet representatief is voor de slavernij: Capitein krijgt de kans te studeren en wordt predikant.

Opgave 11 max 2 punten

Voorbeeld van een juist antwoord is: In de eed wordt de stadhouder / de aristocratie (regenten) afgewezen, wat wijst op het gedachtegoed van de democratische revoluties, omdat die zich keren tegen de aristocratie.

Opgave 12 max 2 punten

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Maria Stewart roept op tot het ontwikkelen van talenten / het gebruik van het verstand, wat past bij Verlichtingsideeën 1
- Maria Stewart vindt niet dat de abolitionisten met geweld hun zin moeten krijgen, maar door praktisch gebruik van hun verstand / het goede voorbeeld te geven 1

Opgave 13 max 3 punten

Als aanwijzingen voor het ontstaan van een industriële samenleving geldt één van de volgende aanwijzingen (voor 1 punt):

- Uit de levensloop van Blincoe is op te maken dat er nieuwe maatschappelijke verhoudingen gelden / afkomst minder belangrijk is dan prestatie
- Werk wordt in fabrieken aan een machine gedaan
- Er is sprake van kinderarbeid

Deze bron draagt bij aan de discussie over de sociale kwestie, omdat de onveilige / slechte werkomstandigheden van de arbeiders worden beschreven. Het is de vraag welke rol de overheid moet spelen. (1p)

Deze bron draagt bij aan het ontstaan van de emancipatiebeweging voor de verbetering van het lot van de arbeiders. (1p)

Opgave 14 max 2 punten

- Door de industrialisatie was er behoefte aan grond- en hulpstoffen en een afzetmarkt voor de industriële producten. Die vonden de Europese landen in hun kolonies.
- De veroverde kolonies boden grond- en hulpstoffen en een afzetmarkt waardoor de industrialisatie gestimuleerd werd.

Oefenexamen 4hgeschiedenis Tv 5 t/m Tv8

Afhebben op 24 maart

Opgave 15 max 2 punten

Deze bron is geschikt om het nationalisme mee te illustreren. Carvour heeft het over de emancipatie van het Italiaanse volk en het opheffen van onderlinge verschillen om gezamenlijk een sterker land te worden. Dit past bij het nationalisme.